

Ieder kwartaal peilen VKW Limburg en UNIZO-Limburg naar het aanvoelen van de Limburgse ondernemers en bedrijfsleiders over de economische gang van zaken in de bedrijven. De resultaten van deze bevraging worden verwerkt tot één globaal cijfer: de Polsslag Ondernemend Limburg (POL).

PERSBERICHT

Hasselt, 7 januari 2016

POL januari 2016: +8,4

Eerste kwartaaldaling na vier stijgingen op rij

Economisch enthousiasme enigszins getemperd

Toch verwachten bijna 5 op 10 bedrijven een sterker jaar in 2016

Vooraf minder sterke export aan basis van daling POL

Bouw- en productiebedrijven verwachten verdere daling in Q1 2016

Detailhandel blijft zorgenkind, maar klinkt meest positief in vijf jaar

Betekent eerste duidelijke terugval productiesector kentering of adempauze?

POL-sentiment hele jaar 2015 beste sinds 2007

Outlook 2016:

Helpt Limburgse ondernemers verwacht beter 2016

Productie- en dienstensector meest optimistisch

1 op 3 van de Limburgse bedrijven verwacht toename van de tewerkstelling

Invullen vacatures blijft knelpunt

Ecologisch bewustzijn wint verder aan belang

Vlaams en federaal beleid krijgen opnieuw een 'voldoende'

Al 10 jaar houden VKW Limburg en UNIZO Limburg met de kwartaalbevraging Polsslag Ondernemend Limburg de vinger aan de pols van de Limburgse Economie. In de POL maken de Limburgse ondernemers een evaluatie van het voorbije kwartaal en een inschatting van het volgende kwartaal. De intussen al 40ste peiling toont aan dat de Limburgse ondernemers en bedrijfsleiders hun enthousiasme over de economische gang van zaken in januari wat hebben getemperd ten opzichte van de vorige peiling in oktober.

De POL daalt, na vier stijgingen op rij van +11,3 naar +8,4. Hoewel het sentiment duidelijk positief blijft, toch een teken aan de wand dat van conjuncturele euforie hoegenaamd geen sprake is. Met een minder beoordeeld vierde kwartaal 2015 lijkt de heropleving in ieder geval ietwat te haperen. En de prognoses tekenen ook volgend kwartaal nog een lichte daling op.

Niettemin tonen de POL-cijfers aan dat 2015 over het geheel genomen het beste jaar was sinds 2007. Uit de Outlook 2016 bevraging blijkt bovendien dat bijna helft de Limburgse bedrijven ervan overtuigd is dat 2016 nog beter zal worden. Voor de tweede keer op rij geven de Limburgse ondernemers een licht positieve beoordeling aan het beleid van zowel de federale als Vlaamse regering, zij het iets lager dan vorig jaar. De inspanningen rond de loonkostenhandicap worden duidelijk geapprecieerd. 1 op de 3 Limburgse bedrijven plant in het komende jaar dan ook aan te werven. Tegelijkertijd is het duidelijk dat er nog veel diepgaandere en andere maatregelen nodig zijn om onze concurrentiekracht écht terug op peil te brengen.

Jos Stalmans, gedelegeerd bestuurder VKW Limburg: *“Het voorbije jaar heeft de federale regering met de tax shift en met de indexsprong welkome maatregelen getroffen om de loonkostenkloof met onze buurlanden in te dijken. Specifiek voor Limburg is de zeer recente vereenvoudiging van de ‘Ontwrichte Zones’ steunmaatregel een uitstekende zaak. Alle KMO’s op onze bedrijventerreinen en sommige grote bedrijven die investeren in bijkomend personeel komen hiervoor nu in aanmerking. Al die maatregelen zullen de komende jaren nog verder hun effect krijgen, maar daarmee zijn we er nog lang niet. Want tegen het einde van de legislatuur zal een uur werk onze werkgevers nog altijd 10% meer kosten dan hun buren-concurrenten. Onze boodschap is dan ook niet te verslappen en verder door te gaan op deze weg. En tegelijkertijd ook écht werk te maken van die andere handicaps waar onze bedrijven tegen aanlopen en waarop veel minder vooruitgang wordt geboekt: een flexibeler arbeidsmarkt, drastische administratieve vereenvoudiging en fiscale vereenvoudiging. En niet in het minst: investeren in tastbare infrastructuur om eindelijk die mobiliteit weer vlot te krijgen. Wie denkt dat we een nieuw filerecord in 2016 gaan vermijden met enkel investeringen in openbaar vervoer, dwaalt. Vooruit met de Noord-Zuid dus en ook op de verbreding van de Limburgse autosnelwegen blijven we hameren.”*

Bart Lodewyckx, directeur UNIZO Limburg: *“Het volledig jaar 2015 wordt positief geëvalueerd. We zien bij onze ondernemers vooral opnieuw veel goesting om te ondernemen, te investeren en aan te werven. Dat gebeurt weliswaar voorzichtig, maar we merken toch een verbetering van het ondernemersvertrouwen in vergelijking met de crisisjaren die achter ons liggen. Dat heeft niet in het minst te maken met de tax shift, de eerste keer dat er door de regering echt werk is gemaakt van een loonkostenverlaging. Dat helpt om groei te realiseren. Een andere maatregel die we positief onthalen is de vrijstelling van sociale bijdragen bij de aanwerving van de eerste werkenemer. Bij de aanwerving van de volgende werknemers zijn er ook voordelige voorwaarden. Dat zijn maatregelen die de Limburgse economie een stevige duw in de rug geven. Zeker omdat Limburg een echte KMO-provincie is. Als die vele kleine bedrijven één of een paar medewerkers aanwerven, heeft dat een enorme invloed om de Limburgse economie.*

Een opmerkelijke evolutie die uit de outlook 2016 blijkt, is dat heel wat bedrijven werk willen maken van een vermindering van hun ecologische voetafdruk. Want na de loonkosten worden voor heel wat sectoren de energiekosten wellicht de uitdaging van de toekomst. Ondernemers nemen steeds vaker als eerste de rol op om te tonen dat het anders kan ... en moet.

Een groot pijnpunt blijft wel de administratieve overlast voor de ondernemers, met tal van ingewikkelde procedures en een vaak overbodige papierenwinkel. Indien hier niets aan gedaan wordt, blijft België op dat vlak een ondernemersonvriendelijk land.”

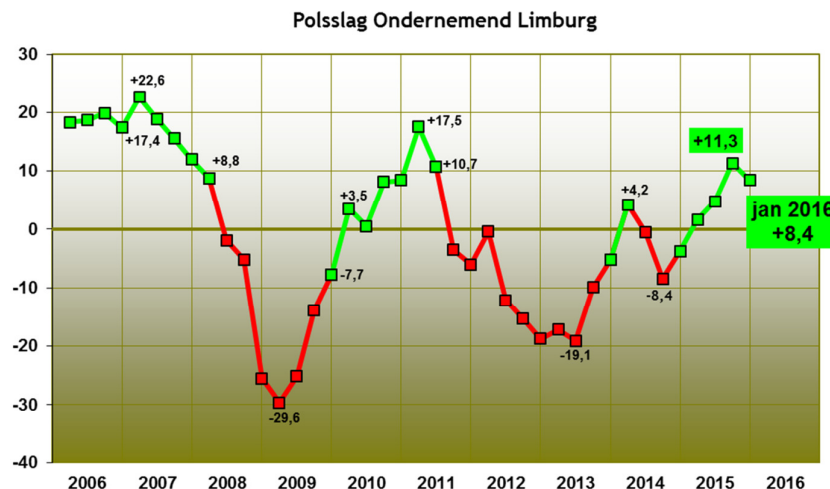
Polsslag Ondernemend Limburg januari 2015:

Analyse

De POL daalt voor het eerst na vier stijgingen op rij

De POL daalt van +11,3 in oktober 2015 naar +8,4 in januari 2016. Een al bij al **lichte daling na vier kwartaalstijgingen op rij**. Daarmee blijft een **duidelijke meerderheid** van de Limburgse ondernemers **positief** over de economische gang van zaken. Dat de opwaartse trend van de POL niet wordt verdergezet, wijst er wel op dat er **geen sprake is van economische euforie**. De heropleving vertoont minstens een hapering.

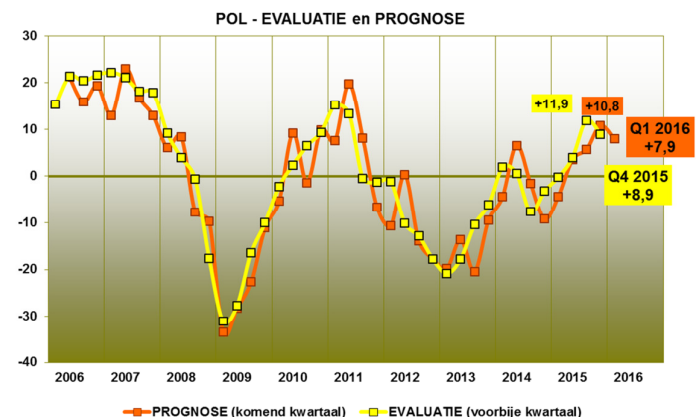
In 10 jaar POL werden tot hertoe nog nooit vijf stijgingen op rij opgetekend. De vraag is dan ook: duidt deze daling op een **kentering** (zie 2014) **dan wel een adempauze** (zie 2010) in de economische heropleving? Het antwoord zal natuurlijk pas de komende maanden duidelijk worden. Feit is wel dat enerzijds de **evaluatie van het voorbije kwartaal achteruitging** (terwijl tussen 2009 en 2011 acht stijgingen op rij werden opgetekend) en dat ook de **prognose voor het komende kwartaal** - reeds voor de tweede keer op rij – **daalt** in vergelijking met het voorbije kwartaal.

Vierde kwartaal minder sterk

De Limburgse economie kende met **+8,9** in het **vierde kwartaal** een iets minder goede evaluatie dan het derde kwartaal van 2015 (+11,9). Een iets sterkere daling ook dan drie maanden geleden werd verwacht (+10,8) en de eerste daling na een vier keer op rij sterkere kwartaalevaluatie. Met een overschot van bijna 9 op 100 optimistisch gestemde ondernemers blijft de teneur vooralsnog wel positief.

Omzet en vooral **export** konden **verwachtingen** van drie maanden geleden niet inlossen en gingen achteruit. Tewerkstelling en vooral **investeringen** daalden ook, maar presteerden wel veel **beter dan voorspeld**. De evolutie van de winstmarge verbetert verder, maar minder dan verwacht en noteert nog steeds negatief.

Ook vooruitzichten voor het eerste kwartaal dalen wat verder

De **prognose voor het komende kwartaal** (Q1 2016) eindigt op **+7,9**. Ook dat betekent een eerste daling na vier kwartalen van stijgende prognoses, maar is het wel al de **tweede keer op rij** dat de prognose **lager** ligt **dan de evaluatie van het voorbije kwartaal**.

Vooral de **vooruitzichten voor de omzet** gaan verder **neerwaarts** voor het komende kwartaal. Dat geldt ook voor investeringen en vooral tewerkstelling, maar positief is dat die beide prognoses wel duidelijk hoger liggen in vergelijking met de prognose van drie maanden geleden. De exportvooruitzichten blijven quasi stabiel in vergelijking met het afgelopen kwartaal. Er wordt opnieuw gerekend op een verdere verbetering van de winstmarges, maar een positief cijfer zit er daarvoor ook volgend kwartaal nog niet in.

SECTORANALYSE

Uit de sectoranalyse blijkt dat de **detailhandel** de **enige sector** is waar het **ondernemerssentiment verbeterd**. Ondanks een nog steeds **negatieve POL-score van -1,4** waren de kleinhandelaars de **voorbije vijf jaar nooit positiever ingesteld**.

De **overige 4 sectoren** kenden een **minder goed 4de kwartaal**. De **productiebedrijven** blijven duidelijk het meest positief (+16,1), maar laten ook een **kentering** zien, o.m. met het enige dalende POL-cijfer voor omzet in Q4 2015. De sterke remonte van de **bouwsector** de voorbije kwartalen wordt gestuit (+9,3) en ook de **dienstensector** toont een terugval (van +13,9 naar +7,4). In de **groothandel** rest nog slechts een klein overschot positief gestemde ondernemers van +2,1.

De **verwachtingen voor het komende kwartaal** vertonen een opvallende **convergentie** van de verschillende sectoren: **verder dalende prognoses** voor de **meest optimistische sectoren** (bouw en productiebedrijven), terwijl de **minst sterke sectoren** net wel positiever naar het komende kwartaal kijken (diensten en handel).

ANALYSE op basis van GROOTTE

Kijken we naar de groottecategorie van de bedrijven, dan blijkt dat voor **kleine bedrijven tot 10 werknemers** het **voorbije kwartaal wel een stuk beter** was dan het voorgaande, in tegenstelling tot de middelgrote en grootste bedrijven.

Qua **vooruitzichten** verwachten de bedrijven **tot 50 werknemers** nog/terug een **sterker** kwartaal. Bij de **grotere bedrijven gaan de prognoses achteruit**. Opmerkelijk daarbij is dat de bedrijven met 100 à 249 werknemers daarbij in één klap van meest (evaluatie Q4 2015) naar minst positieve sector (prognose Q1 2016) gaan. De grootste bedrijven daarentegen (+250 werknemers) blijven het meest optimistisch over de toekomst.

POL-sentiment was in 2015 beste sinds 2007

Uit de analyse van de intussen 10 volledige jaren dat de Polsslag Ondernemend Limburg bestaat, blijkt dat de POL, over heel 2015 gezien, een globaal cijfer van +6,6 kende. Dat is het beste sinds 2007, toen gemiddeld +17,3 werd opgetekend. Daarmee knoopte de POL het afgelopen jaar terug aan met zwarte cijfers na 3 negatieve jaren.

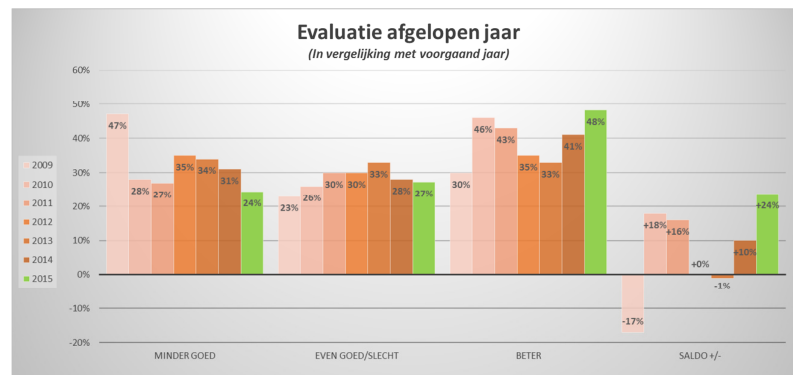
TOTAAL	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
POL	+18,5	+17,3	-5,9	-19,1	+5,1	+4,7	-12,2	-12,9	-2,1	+6,6
POL - voorbije 3 maanden	+19,7	+19,9	-1,3	-21,3	+4,0	+6,7	-10,5	-13,8	-2,1	+6,1
POL - komende 3 maanden	+17,4	+14,7	-10,6	-16,8	+6,3	+2,7	-12,8	-12,0	-2,1	+7,0

POL januari 2016

Themabevraging 'Outlook 2016'

Naar goede gewoonte koppelen UNIZO Limburg en VKW Limburg aan de POL-bevraging in december ook een terugblik op het voorbije en een vooruitblik op het komende jaar.

1. Positieve evaluatie van 2015, vooral door productie, groothandel en grote bedrijven

Bijna 1 op 2 (48%) van de Limburgse ondernemers geeft aan dat hun bedrijf het in 2015 beter deed dan het jaar ervoor. Daartegenover staat dat 1 op 4 ondernemers (24%) een achteruitgang zag. In vergelijking met de voorbije twee jaren is er een duidelijke positieve tendens merkbaar: een jaar geleden

blikte 41% tevreden terug, twee jaar geleden was dat 33%.

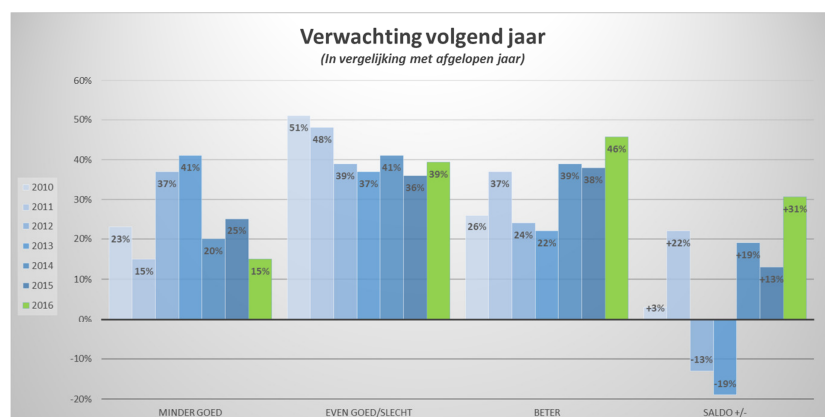
De **productie** (57%) en de **groothandel** (56%) evalueren 2015 van alle sectoren het **meest positief**. Voor de **detailhandel** was 2015 het slechtst: 38% geeft hier aan dat het afgelopen jaar minder goed was dan het jaar ervoor.

Qua grootte van het bedrijf stellen we vast dat er een **groot verschil is tussen de kleinste bedrijven (< 5 werknemers) en de grote bedrijven (vanaf 100 werknemers)**. Bij de kleine bedrijven met minder dan 5 werknemers houden de positieve (35%) en de negatieve (33%) evaluaties van het afgelopen jaar elkaar in evenwicht. Bij de grote bedrijven is er een overwegend positieve evaluatie van 2015, met positieve cijfers van 62% bij de bedrijven met 100-249 werknemers en zelfs 78% bij de bedrijven met meer dan 250 werknemers.

2. Bijzonder optimistische vooruitblik naar 2016; productie- en dienstensector vooraan

Bijna 5 op 10 (46%) zien 2016 optimistischer tegemoet dan 2015. Zo een 15% verwacht het daarentegen slechter te doen dan het voorbije jaar. Per saldo betekent dit dat 31% procent van de Limburgse bedrijven het komende jaar positiever inschatten dan negatief in vergelijking met 2015. De verwachting voor 2016 ligt hiermee nog hoger dan de evaluatie van 2015.

De **productiesector** is hier ook de meest optimistische sector, met 56% die een beter jaar verwachten dan 2015. De tweede plaats is weggelegd voor de **dienstensector** (51% verwacht een beter 2016). De sectoren met het hoogste aandeel van

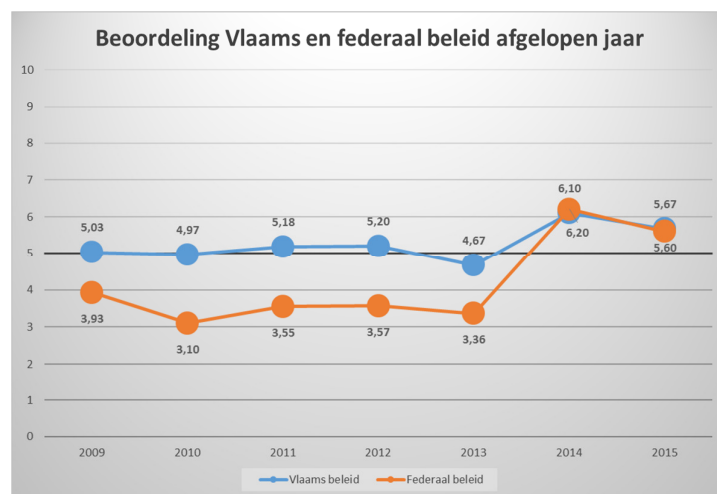
bedrijven die een **slechter 2016** verwachten, zijn de **groothandel** (24%, waar dan wel een optimistische blik tegenover staat bij 44% van de bedrijven) en de **detailhandel** (22%, met daartegenover slechts 25% bedrijven die een beter jaar tegemoet zien).

Volgens grootte zijn er minder uitgesproken verschillen qua verwachtingen voor het komende jaar. Het optimisme is het grootste bij de grootste bedrijven met meer dan 250 werknemers (56% is optimistisch; slechts 6% pessimistisch). Alle andere grootteklassen liggen rond het gemiddelde, ook de bedrijven met minder dan 5 werknemers.

3. Beoordeling van de Vlaamse en federale regering: voldoende

Voor ondertussen al het zevende jaar op rij vroegen we onze respondenten ook opnieuw om rapport-gewijs **het beleid van de federale en de Vlaamse regering in het afgelopen jaar** te quoteren op tien. Voor de tweede keer krijgen **beide regeringen een voldoende: de Vlaamse regering krijgt een 5,67 op 10, de federale regering 5,60**. In vergelijking met een jaar geleden, toen de regeringen Bourgeois (6,10 in 2015) en Michel (6,20) respectievelijk nog maar 6 en 3 maanden geïnstalleerd waren, liggen de scores iets lager.

In vergelijking met de jaren ervoor is er echter wel een duidelijk betere score, vooral voor de federale regering die tussen 2009 en 2013 zelfs nooit een 4 op 10 kon behalen.

De **productiesector geeft de beste beoordelingen** (6,16 voor het Vlaamse en 6,06 voor het federale niveau), en de **groothandel is het meest kritisch** met een 5 op 10 voor Vlaanderen en 4,92 – nipt gebuisd – voor de regering Michel.

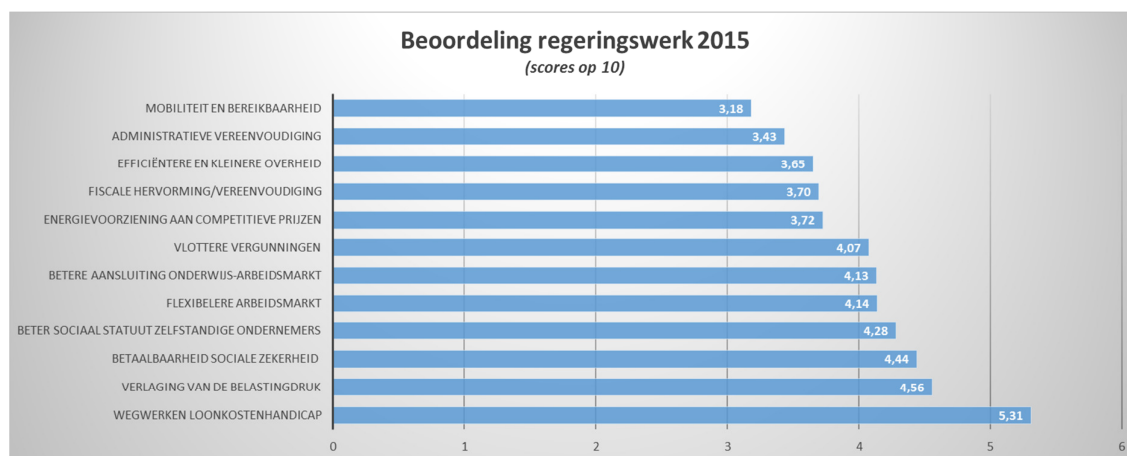
Volgens grootte van het bedrijf stellen we vast dat de **beoordelingen stijgen naarmate het bedrijf groter is**. We beginnen bij de ondernemingen met minder dan 5 werknemers met quoteringen voor de Vlaamse regering van 5,34 en de federale regering van 5,15 op 10 en we eindigen bij de bedrijven met meer dan 250 werknemers met scores van respectievelijk 6,35 voor Vlaanderen en 6,48 voor de federale overheid.

4. Voorzichtig applaus voor aanpak loonkostenhandicap, maar nog veel werk aan de winkel

Naast de algemene beoordelingen van de Vlaamse en de federale regering, kregen de Limburgse ondernemers dit jaar ook de mogelijkheid om het regeringswerk in 2015 – los van het bevoegde niveau – te quoteren op 12 domeinen. Er werd bewust gekozen voor thema's die

sectoroverschrijdend zijn; er werd dus niet gepeild naar maatregelen met specifieke relevantie in bepaalde sectoren (zoals bijvoorbeeld de mogelijkheid van nachtarbeid in functie van e-commerce of de witte kassa in de horecasector).

Van alle bevroagde domeinen, wordt **enkel het wegwerken van de loonkostenhandicap met een voldoende (5,31 op 10) beoordeeld**. Voor het andere regeringswerk is er volgens de Limburgse ondernemers dus **nog heel wat werk aan de winkel**. Het verlagen van de belastingdruk (4,56) en de betaalbaarheid van de sociale zekerheid (4,44) hebben het meeste zicht op een 5 op 10 bij een volgende beoordeling, gevolgd door een beter sociaal statuut voor zelfstandige ondernemers (4,28), een flexibelere arbeidsmarkt (4,14), een betere aansluiting tussen het onderwijs en arbeidsmarkt (4,13) en een vlotter vergunningsbeleid (4,07 op 10).

Voor het verzekeren van energievoorziening aan competitieve prijzen (3,72), de fiscale hervorming en vereenvoudiging (3,70), een efficiëntere en kleinere overheid (3,65) en verdere administratieve vereenvoudigingen (3,43) mag nog een tandje bijgestoken worden.

Voor het beleid op vlak van **mobiliteit en bereikbaarheid** tenslotte zijn de Limburgse ondernemers niet mild, met 3,18 op 10 **op de laatste plaats**.

Net zoals bij de algemene beoordeling is de **productiesector het meest positief**, terwijl de **groothandel** door de band genomen de **meest kritische beoordelingen** geeft.

Volgens grootte geven de **bedrijven met meer dan 250 werknemers over het algemeen de beste scores** op de bevroagde domeinen. Met uitzondering van mobiliteit en bereikbaarheid, waar de laagste score (2,81/10) net van hen komt.

5. Bedrijfsfocus 2016: procesinnovatie en vergroten van marktaandeel - ook ecologisch bewustzijn wint aan belang

Voor 2016 geven de Limburgse ondernemingen aan vooral meer te willen inzetten op de **verbetering van de interne procesorganisatie (66%)**, het **vergroten van marktaandeel op bestaande markten (57%)**, het **aanboren van nieuwe markten (45%)** en het **bewaren van de financiële gezondheid (42%)**.

Meer inzetten op productinnovatie volgt voor 37% op enige afstand. Het verminderen van de ecologische voetafdruk (26%), internationalisering (20%) en het ingevuld krijgen van vacatures (19%) sluiten de rij af.

Focus 2016 in vergelijking met 2015				Saldo +/-		
	lager	gelijk	hoger	2016	2015	2014
Interne organisatie verbeteren (procesinnovatie)	1%	33%	66%	65%	59%	46%
Marktaandeel vergroten (op bestaande markten)	3%	40%	57%	55%	43%	35%
Nieuwe markten aanboren	3%	51%	45%	42%	43%	36%
Financiële gezondheid bewaren	2%	56%	42%	40%	43%	37%
Nieuwe producten op de markt brengen (productinnovatie)	4%	59%	37%	32%	36%	22%
Ecologische voetafdruk verminderen	7%	67%	26%	19%	3%	3%
Internationalisering	14%	65%	20%	6%	2%	/
Vacatures ingevuld krijgen	14%	67%	19%	6%	-5%	-8%

In vergelijking met de voorgaande jaren blijft de top 5 van de prioriteiten gelijk. De **interne procesorganisatie wint wel aan belang** (een saldo van +65%, tegenover 59% in 2015 en 46% in 2014), **net zoals het vergroten van marktaandeel op bestaande markten** (een saldo van +55%, in vergelijking met 43% in 2015 en 35% in 2014).

Een **opmerkelijke evolutie ook bij het verminderen van de ecologische voetafdruk**: stevast onderaan de prioriteiten, maar nu wel met een saldo van 19% meer bedrijven die er eerder meer dan minder prioriteit aan wensen te geven in het komende jaar. De twee voorgaande jaren lag dit op 3%. Bij internationalisering en het invullen van vacatures blijven de saldi laag liggen, met in beide gevallen telkens een saldo van 6% meer Limburgse bedrijven die er in 2016 meer prioriteit aan wensen te geven.

6. Groeiende tewerkstelling in 2016, meeste aanwervingen in groothandel, diensten en bouw

Ruim 1 op 3 van de Limburgse bedrijven verwacht in het komende jaar een toename van de tewerkstelling in het eigen bedrijf (32%). Daartegenover staat een groep van 14% die een daling van de tewerkstelling verwacht in 2014. Dit resulteert in een **duidelijke groeiverwachting van +17% voor de Limburgse tewerkstelling**. In vergelijking met een jaar geleden is dit een sterke vooruitgang: toen was er een saldo van +4%.

Verwachting evolutie tewerkstelling in eigen bedrijf in komende 12 maanden (januari 2016)						
	Afname	Status quo	Toename	SALDO +/-	Saldo +/- jan 2015	Saldo +/- jan 2014
Bouw	11%	53%	36%	+25%	-1%	-7%
Detailhandel	15%	65%	19%	+4%	+3%	+0%
Diensten	13%	56%	32%	+19%	+14%	+12%
Groothandel	4%	40%	56%	+52%	+0%	+13%
Productie	21%	48%	31%	+10%	-4%	-6%
TOTAAL	14%	54%	32%	+17%	+4%	+2%
Januari 2015	20%	55%	25%	+4%		
Januari 2014	19%	60%	21%	+2%		

De groothandel (+52%), de bouw (+25%) en de diensten (+19%) verwachten de meest positieve tewerkstellingsevolutie. De productie (+10%) en de detailhandel (+4%) volgen op enige afstand.

7. Invullen van vacatures blijft knelpunt

Het invullen van vacatures eindigde in de prioriteitenlijst voor 2016 misschien niet bovenaan, maar toch blijft dit een belangrijk aandachtspunt voor bedrijven. **Vacatures invullen blijft namelijk problematisch: bijna 7 op 10 (68%) bedrijven ondervinden op dit moment moeilijkheden om vacatures ingevuld te krijgen met geschikt personeel**. In de groothandel (76%) ligt dit cijfer het hoogste, gevolgd door de bouw (73%).

Mijn bedrijf ondervindt op dit moment moeilijkheden om vacatures ingevuld te krijgen met geschikt personeel						
Sector	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	NIET AKKOORD	Eerder akkoord	Helemaal akkoord	AKKOORD
Bouw	3%	24%	27%	41%	32%	73%
Detailhandel	11%	21%	32%	34%	34%	68%
Diensten	9%	24%	33%	40%	27%	67%
Groothandel	16%	8%	24%	36%	40%	76%
Productie	7%	28%	35%	34%	31%	65%
Eindtotaal	8%	23%	32%	38%	31%	68%

In vergelijking met een jaar eerder (toen 57%) ligt het probleemcijfer om vacatures ingevuld te krijgen weer opnieuw hoger.

